

MAK2030 probleemide rühm:

METSANDUSE SUUNAMISEKS KASUTATAVATE FINANTSMAJANDUSLIKE MEETMETE (TOETUSED, HÜVITISED, MAKSUD JMS) PRAEGUNE MAHT, STRUKTUUR JA RAKENDAMISE PÕHIMÕTTED EI TOETA PIISAVALT JÄTKUSUUTLIKU METSAMAJANDUSE EESMÄRKIDE SAAVUTAMIST

FE Kriteerium 3: Metsade tootlike funktsioonide säilitamine ja ergutamine (puiduliste ja mitte-puiduliste)

FE Kriteerium 4: Metsaökosüsteemide bioloogilise mitmekesisuse säilitamine, kaitsmine ja asjakohane parendamine

Töörühma probleemid	1
Alusuuring	2
Keskkonnaministeeriumi lisatud taustamaterjal	3
Probleem nr Ü.4.1 (majanduse töörühm)	7
Probleem nr Ü.4.2 (ökoloogia töörühm)	7
Probleem nr Ü.4.3 (sotsiaaltöörühm)	10
Probleem nr Ü.4.4 (ökoloogia töörühm)	11
Probleem nr K.3.2* (ökoloogia töörühm)	12

Töörühmades sõnastatud probleemid käsitlevad finantsmajanduslikke meetmeid erinevast vaatenurgast. Ennekõike on probleemid seotud loodushoiu ja looduskaitse eesmärkidel seatud piirangute hüvitamisega, aga esitatud on ka metsade majandamist ja erinevaid majandamisviise puudutavaid mõtteid.

Loodushoiu ja erametsaomanike vastandumise vältimise ja koostöö edendamise üks võimalus peitub metsaomanike tunnustamises selle eest, et nad metsa majandamise kaudu pakuvad avalikke hüviseid ja teenuseid.

Töörühma probleemid

Majandus: Ü.4.1 Piirangute õiglase hüvitamise meetmed ei ole olnud piisavad;

Ökoloogia: Ü.4.2 Metsa loodusväärtuste hoidmise finantsmehhanism ei ole piisav, jätkusuutlik ja õiglane;

Sotsiaal: Ü.4.3 Piirangutest tulenevate saamata jäänud tulu kompenseerimine metsaomanikele ja kohalikule omavalitsusele pole sageli piisav või puudub üldse;

Ökoloogia: Ü.4.4. Ökosüsteemiteenuste turupõhised mudelid puuduvad;

Ökoloogia: K.3.2 *Riik ei toeta ega suuna loodushoidlikku metsamajandust.

Eesti põhiseadus on looduskasutuse ja eraomandi suhete osas väheregulatiivne, esmajoones §-s 32 („Igaühel on õigus enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Kitsendused sätestab seadus. Omandit ei tohi kasutada üldiste huvide vastaselt.“). Küsimus on siin üldistes huvides kehtestatavate kitsenduste sisus ja selles, mida ja mil määral riik kompenseerib. Ökoloogi vaatenurgast ei ole õiglane lahend, kus omanikud, kes on oma metsa loodusväärtusi

isikliku tulu saamise eesmärgil kahjustanud, koormisi ei kannu (vastuolu põhiseaduse §-dega 5 ja 53). Täna ei ole täpselt teada, kui palju läheb ühiskonnale maksma metsa kaitse alla võtmine. Kulused arvestatakse vaid osaliselt: maa maksustamisega seotud muutusi, võimalikku maa väljaostmise kulu, kulused kompensatsioonile, samuti otseseid kulused näiteks looduskaitsele. Samas jäetakse arvestamata metsa alternatiivkulud ja -tulud ning ökosüsteemiteenused. Piiranguvööndite kaitsemeetmete kompenseerimiseks erametsamaal on hinnanguliselt puudu umbes 0,8 miljonit eurot aastas. Looduskaitsepiiranguid, mis jäävad Natura 2000 erametsamaale, kompenseeritakse Eesti maaelu arengukava kaudu ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) vahenditest. Väljaspool Natura 2000 olevate piiranguvööndite kaitsemeetmete kompenseerimiseks erametsamaal (ligi 14 000 ha) on hinnanguliselt puudu üle 0,8 miljonit euro aastas. Maadevahetust kui ühte kompenseerimismehhanismi ei kasutata. Lisaks hindab Keskkonnaministeerium vääriselupaiga kaitseks sõlmitavate lepingute eelarve suurendamise vajadust progresseeruvalt 40 000 eurot/aastas, praegu on see eelarve püsinud muutumatuna. Seega ei saa vääriselupaiga kaitseks lepinguid sõlmida, kuna riigieelarves ette nähtud summa on juba ära kasutatud. Puuduvad administratiivsed meetmed, kuidas võtta metsamajanduse korraldamisel arvesse liikide esmaleiud. Puudub invasiivsete metsakahjustajate ja võõrliikide mõju vältimisega kaasnevate piirangute või kohustuste kompenseerimise viis. Puudub toimiv ja piisavalt rahastatud riiklik süsteem rakendusuuringute tellimiseks, et vähendada järjepidevalt olulisi infolünki.

Piirangutega maade omanikele makstavad toetused puuduvad või on ebamotiveerivad. ELi ning vääriselupaikade kaitse kompensatsioonid on maksustatud. Elektriliinide aluse metsamaa taluvustasu on madal ning maa muuks otstarbeks kasutamise võimalusi on vähe. Riik annab looduskaitsealustele maadele küll maamaksusoodustusi, kuid see vähendab laekumisi kohaliku omavalitsuse eelarvesse, mis halvendab seadusega kohalikule omavalitsusele pandud ülesannete täitmist.

Alusuuring

Alusuuringu raames läbi viidud küsitluse tulemused näitavad, et osad metsaomanikud ei ole rahul metsaomanike tugisüsteemi, toetuste jagunemise ja õigustega (metsamaa ja metsa müügi erinev maksustamine, eraisiku tulumaks, metsamaa maamaks, toetuste maksustamine, era- ja juriidiliste isikute ning suur- ja väikeomanike, ka piirinaabrite ebavõrdne kohtlemine raieõiguse saamisel, omanike ebavõrdne toetamine ühistu suurusest sõltuvalt, istikute kättesaadavus, väikemetsa omanike vähene kaitse vahendajate eest, väikestele kinnistutele sobiva metsatehnika vähene kättesaadavus, erametsa uuenduste ja raiete kohta andmete esitamise kohustuse puudumine, sunnimeetmete puudumine erametsa uuendamiseks jms).

Alusuuringu soovitus

Metsade multifunktsionaalsust tuleks edendada riigimetsades ning tugisüsteemide (toetused, maksud, info, ühingud jne) abil ka erametsades. Näiteks võiks intensiivse puidutootmise toetused asendada teisi metsa funktsioone majanduslikult väärtindavate toetustega. Eelmises (kehtivas) arengukavas seati eesmärgiks toetusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine laialehiste puuliikide kasvatamiseks segapuistutes, tähtajaga 2014. Seda pole aga senini olemas. Täpsustada metsamajanduse riikliku rahastamisega seotud andmeid, sest finantsmajanduslikud meetmed on osa metsapoliitika kujundamisest ja rakendamisest. Erinevate ametkondlike

valdkondade ja tööülesannete seast metsanduse määramine on keeruline ja nõuab sihtotstarbelist analüüsi.

Samal ajal on riiklike metsandustoetuste info küllatki täpne. 2010. aastal olid siseriiklikud toetused 2,35 ja 2016. aastal 2,88 mln eurot, millele lisandusid Euroopa Liidu programmidest eraldatavad summad. Kaaluda tasuks sihtnäitajate seadmist avaliku raha kasutamise kohta, sh sihtotstarbeliste toetusmeetmete rakendamiseks metsanduspoliitikas kokkulepitud eesmärkide saavutamiseks.

Välja on vaja selgitada metsaomanike eri rühmade (suur- ja väikemetsaomanikud, juriidilised ja füüsilised isikud, kaitsemetsade omanikud, põllu- ja metsamaa omanikud jt) vajadused ja kokku leppida toetuste ja maksude kasutamise eesmärgid ning määrad.

Keskkonnaministeeriumi lisatud taustamaterjal

Looduskaitset reguleerib peamiselt looduskaitseadus, mille eesmärk on looduse kaitsmine selle mitmekesisuse säilitamise, looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku liikide soodsa seisundi tagamisega; kultuurilooliselt ja esteetiliselt väärtusliku looduskeskkonna või selle elementide säilitamine; loodusvarade kasutamise säästlikkusele kaasaaitamine. Kaitstavad loodusobjektid on: kaitsealad, hoiualad, kaitsealused liigid ja kivistised, püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid, kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid. Rangelt kaitstud on reservaadid, kaitsealade ja püsielupaikade sihtkaitsevööndid, vääriselupaigad riigimaal. Lisaks on looduskaitseaduses töötatud välja reeglid erinevate kaitsekategooriate alla kuuluvate liikide kaitseks jm. Vääriselupaiku ja nende kaitset reguleeritakse metsaseaduses.

2018. aasta 31. detsembri seisuga oli Eesti kokku 3816 kaitstavat loodusobjekti, nendest 6 Rahvusparkid, 23 kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid, 63 vana ehk uuendamata kaitsekorruga alad, 172 looduskaitseala, 153 maastikukaitsealad, 325 hoiuala, 514 parki ja puistut, 1095 kaitstavaid looduse üksikobjekte, 1461 püsielupaika.

Keskkonnaregistrisse on 2019. a alguse seisuga kantud 10 111 vääriselupaika kogupindalaga ca 24 500 ha, neist valdav enamus asub riigimaal (7 173 vääriselupaika või selle osa kogupindalaga üle 19 700 hektari ehk u 81%). 2018. aastal on RMK juurde inventeerinud ca 2700 ha vääriselupaiku riigimaal. Edaspidi planeeritakse veelgi VEPe juurde inventeerida ning järgmise kümne aasta jooksul kõik riigimaa VEPid üles leida. Lisaks riiklikule kohustele VEPe kaitsta nõuavad seda ka sertifikaadid (RMK omab erinevaid metsa majandamise sertifikaate).

Eesti metsamaa kogupindala on 2,3 mln ha. Eesti metsi võib majandamise eesmärgi ja tüübi järgi jaotada: tulundusmets, kaitsemets, range kaitsega mets ja viimastest moodustuv kaitstav mets kokku. Metsakategooriaid seadusandluse tasandil enam ei eksisteeri, kuid siiski on erinevate hinnangute andmiseks vastavate andmete esitamine vajalik. Tulundusmetsaks loetakse metsa, kus metsa majandamine on lubatud vastavalt üldistele metsaseaduse nõuetele. Kaitsemetsadeks loetakse metsa, kus majandamistegevus on piiratud, kuid mitte keelatud, piirangu rangus võib olla väga erinev (peamiselt piiranguvööndid). Range kaitse all olevaks metsaks loetakse metsamaad, kus kogu majandustegevus on keelatud (peamiselt sihtkaitsevööndid). Liites kokku range kaitsega metsad ja kaitsemetsad saame kaitstavad metsad kokku. SMI 2017 järgi oli Eesti metsadest tulundusmetsi 74,4%, kaitsemetsi 12,5%, rangelt kaitstavaid metsi 13,1% ehk kaitstavaid metsi kokku 25,6%.

Looduskaitseaduse § 7 kirjeldab eeldusi, mis on loodusobjekti kaitse alla võtmiseks vajalikud: 1. Loodusobjekti käesoleva seaduse alusel kaitse alla võtmise eeldus on selle ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. 2. Loodusobjekt võetakse käesoleva seaduse alusel kaitse alla ka juhtudel, kui see on vajalik nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) või Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) rakendamiseks.

Looduskaitseadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106072017005?leiaKehtiv>

Ülevaade looduskaitsest Eestis Keskkonnaministeeriumi kodulehel:
<https://www.envir.ee/et/looduskaitse>

Eesti punase raamatu liiginimestik on aluseks liikide kaitse korraldamisel ja kaitsemeetmete kavandamisel. Praegu on nimestiku uuendamine lõppjärgus. Eesti liikide registris olevast ca 29 000 liigist on aastatel 2017-2018 hinnatud, kas nad on ohustatud või mitte, ca 13 000 liigil. 2019. aastal lisandub veidi üle 1000 hinnangu (sh imetajad, linnud, kalad ja valitud samblikud ning seened). Lõplikud tulemused selguvad ilmselt 2019. aasta maikuus.

Looduskaitseliste piirangute kompenseerimise meetmed

Natura metsatoetus

Eesti maaelu arengukava 2014-2020 vahenditest hüvitatakse looduskaitseliste piirangute tõttu saamata jäävat tulu Natura 2000 võrgustiku alal piiranguvööndis, sihtkaitsevööndis ja projekteeritaval alal ning sihtkaitsevööndis väljaspool Natura 2000 ala.

Natura 2000 võrgustikus olevatele erametsaomanikele makstakse toetust 2008. aastast. Väljaspool Natura 2000 võrgustikku hakati maksma erametsaomanikele toetust 2017. aastast ning seda neile, kelle maad jäävad sihtkaitsevöönditesse.

Eesti maaelu arengukavas on erametsamaa toetuse sihttasemeks määratud 63 000 ha, kuid tegelik toetusõiguslik pind kokku on täna ca 88 555 ha (skv 20 100 ha, pv 68 500 ha).

Toetuse määrad:

- Natura 2000 alal asuvas ja väljaspool Natura 2000 võrgustiku ala asuvas sihtkaitsevööndis 110 eurot hektari kohta aastas.

- Natura 2000 alal piiranguvööndis, hoiualal ja projekteeritaval alal kuni 60 eurot hektari kohta aastas. Seda võidakse vähendada, kui eelarvest ei jätku kõikide nõuetele vastavate taotluste rahuldamiseks.

2017. a taotleti toetust 64 344 ha-le.

Väljaspool Natura alasid on erametsamaid piiranguvööndites ca 13 700 ha. Neile eraldiseisvat toetusmeedet praegu olemas ei ole.

Maamaksusoodustus

Maamaksuvabastus loodusreservaadi ja sihtkaitsevööndi maalt ning 50% maamaksusoodustus piiranguvööndi maalt. Vastavad soodustused sätestab maamaksuseaduse § 4 lg 1 punkt 1¹, mille kohaselt ei maksta maamaksu kaitsealade loodusreservaadi ja sihtkaitsevööndi maalt ning püsielupaikade sihtkaitsevööndi maalt ning sama paragrahvi lõike 2 kohaselt makstakse piiranguvööndi ja hoiualade maalt maamaksu 50 protsenti maamaksumäärast.

Maade riigile omandamine

Selliste erametsade osas, kus piirangud oluliselt kitsendavad maa sihtotstarbelist kasutamist on võimalik esitada taotlus maa riigile müümiseks (looduskaitseeaduse §-i 20 alusel riigile omandamine). Looduskaitseeadus näeb olukorra jaoks, mil ala kaitsekord piirab oluliselt kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist, ette korra kaitsealuste maade riigile omandamiseks. Maaomanikul on selle kohaselt õigus teha ettepanek kinnistu riigile omandamiseks ning kui kõnealust kinnisasja on seadusest tulenevalt lubatud omandada, otsustab keskkonnaminister Keskkonnaameti motiveeritud ettepanekul omandamismenetluse algatamise. Kinnisasja omandamiseks tehtud ettepanekuid menetletakse nende laekumise järjekorras, mis on avalik ja kättesaadav:

https://www.envir.ee/sites/default/files/avalduste_laekumise_jarjekord_01.11.18.pdf

01.11.2018 seisuga on maade omandamise järjekorras 140 kinnisasja (pindalaga 1672,97 ha), neist 11 osas ei ole veel omandamise algatamise otsust langetatud ning 49 kinnistut on nn teises järjekorras, mis omandatakse pärast seda kui kõik esimese järjekorra kinnistud on omandatud.

Selleks otstarbeks on RMK eelarves ette nähtud 5 miljonit eurot aastas. Praegusel hetkel lahendatakse 2016. aasta avaldusi.

Kohalike omavalitsuste (KOV) tasandusfond

Tasandusfond on mõeldud valdade ja linnade eelarveliste võimaluste ühtlustamiseks. Looduskaitsest tingitud maamaksu vähenemist KOV-idele otseselt ei kompenseerita. Tasandusfondi jaotamisel võetakse looduskaitsealadelt mitte laekuv maamaks arvesse ca pooles ulatuses ja selle võrra on tasandusfondi toetus suurem. Tasandusfondi mittesaavad KOV-id ei saa looduskaitsealade tõttu kaotatud maksuraha tagasi ka osaliselt. Rahandusministeeriumi andmetel jääb KOV-idel iga-aastaselt looduskaitsealade maksusoodustuste tõttu saamata ca 3,15 miljonit eurot, millest 1,79 miljonit moodustavad maksuvabad sihtkaitsevööndi alad ning 1,36 miljonit 50% maksuvabastusega piiranguvööndi alad. Ca 90% KOV-ides on looduskaitsealadest tingitud maamaksu vähenemine üle 1000 euro.

Vääriselupaikade kaitse

Vääriselupaikade (VEP) kaitsmine on kohustuslik avalik-õigusliku juriidilise isiku maal, kuid eramaal põhineb vabatahtlikkusel eesmärgiga tõsta metsaomanike teadlikkust loodusväärtustest ja soodustada vabatahtlikku looduskaitset. VEP-i kaitseks eramaal lepingute sõlmimiseks on 2019. aasta eelarves vahendeid suurendatud, eelmisel paaril aastal ei ole aga uusi lepinguid saadud sõlmida eelarve ammendumise tõttu. Varasemalt on kaitseks ettenähtud eelarve olnud 161 800 eurot/aastas, 2019. aastal eraldati ühekordselt 80 000 eurot juurde. Selleks, et kõigile väljaspool kaitsealaid asuvatele eramaade VEPidele sõlmida kaitseks leping, peaks eelarve olema vähemalt 800 000 eurot/aastas. Kaitselepingute sõlmimisel võetakse riigile kohustus 20ks aastaks. Kaitstaval loodusobjektidel (sh piiranguvööndis) asuvate VEPide kaitseks lepinguid sõlmida ei saa.

Ökosüsteemiteenuste pakkumine

Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi prioriteetse suuna nr 8 „Roheline infrastruktuur ja hädaolukordadeks valmisoleku suurendamine“ meetme nr 8.1 „Kaitsealuste liikide ja elupaikade säilitamine ning taastamine“ tegevuse nr 8.1.8 „Elurikkuse sotsiaal-majanduslikult ja kliimamuutustega seostatud keskkonnaseisundi hindamiseks, prognoosimiseks ja andmete kättesaadavuse tagamiseks vajalikud töövahendid“ (ELME), projekt nr 2014-2020.8.01.16-0112, keskkonnaministri 23.12.2015 käskkiri nr 1136 raames **on alustatud EMÜ ja TÜ poolt ökosüsteemide ja nende teenuste baastasemete hindamise ja kaardistamise, sh meetodika väljatöötamisega.**

<https://keskkonnaagentuur.ee/et/eesmargid-tegevused/projektid/elme>

Hetkel ökosüsteemi teenuste turupõhised mudelid puuduvad ja riigi tasemel metsade kaitse korraldamisel sellega kaasnevaid kulusid ja tulusid ei arvestata. Metsasektori (metsamajandus, puidutööstus, mööblitootmine, paberi ja tselluloositootmine) otsene ja sellega seotud kaudne ja indutseeritud lisaväärtus moodustas 2017.a kokku 2,5 miljardit eurot ehk 220 eurot raiutud ja töödeldud m³ puidu kohta, moodustades 10,7% riigi SKPst ja 12,4% lisandväärtusest. Metsasektori poolt makstavad otsesed ja kaudsed maksud moodustasid 2017.a 7,1% riigi maksutuludest, sh ühe m³ puidu raie ja töötlemisega seotud otsesed ja kaudsed maksud olid 59 eurot.

Rohevõrgustikud

Üheks elurikkuse ning ökosüsteemiteenuste kvaliteetse pakkumise tagamise vahendiks on kohalike omavalitsuste üldplaneeringuga rohevõrgustike loomine. Rohevõrgustiku säilimise ja planeerimise olulisemad eesmärgid on elurikkuse kaitse ja säilitamine, kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohanemine ning rohemajanduse, sh puhkemajanduse edendamine. Seni on metsade majandamise suunamist rohevõrgustiku aladel kohalike omavalitsuste poolt kasutatud minimaalselt ning piiranguid metsa majandamisele on seatud vähestel juhtudel, kuna kasutust oluliselt piiravaid tingimusi seades tuleb välja töötada ka kompensatsioonimeetmed. Nt võib metsaga kaetud maatulundusmaal täieliku raiekeelu kehtestamine olla sedavõrd oluline piirang, et toob kaasa kinnistu võõrandamise nõude. See aga põhjustab pingeid kohalike omavalitsuste ja metsaomanike vahel. 2018. aastal valmis rohevõrgustike planeerimisjuhend (https://www.keskkonnaagentuur.ee/sites/default/files/rohevõrgustiku-planeerimisjuhend_fin.pdf), mis peaks andma kohalikele omavalitsutele piisava ja selgepiirilise aluse rohevõrgustike senisest paremaks planeerimiseks. Oluliste punktidenä toodi senise olukorra analüüsil välja, et rohevõrgustikke planeerides tuleb tagada alade parem sidusus ning kasutustingimuste selgus, et tingimused oleksid siduvad ning tagaksid seega ka rohevõrgustike toimimise.

Metsade sertifitseerimise toetus

Metsa sertifitseeritakse, et kaasa aidata säästva metsanduse põhimõtete rakendamisele ning sellega kinnitatakse, et metsa on majandatud keskkonnasäästlikult. Eestis on esindatud rahvusvahelised säästva metsamajandamise süsteemid FSC ja PEFC. PEFC sertifikaadiga metsi on üle maailma enam kui 300 mln hektarit, FSC sertifikaadiga 194,5 mln hektarit. 2017. aasta seisuga oli Eestis väljastatud 8 FSC metsamajandamise ja 256 tarneahela sertifikaati. PEFC metsamajandamise sertifikaate oli väljastatud 7, tarneahela sertifikaate 72. FSC ja PEFC sertifitseeritud metsade kogupindala oli vastavalt 1,4 mln ja 1,2 mln hektarit. Suurema osa sertifitseeritud metsade pindalast moodustas riigimets, millel on olemas mõlemad sertifikaadid. Erametsi oli sertifitseeritud ligikaudu 220 000 ha, millest üle 100 000 ha omas mõlemat sertifikaati ning PEFC sertifitseeritud erametsa pindala oli pea kaks korda suurem kui FSC puhul.

Eesti puhta keskkonna kuvandi ja säästva metsade majandamise tähtsustamiseks ning toetamiseks on Keskkonnaministeerium edendanud erametsade sertifitseerimist läbi metsaühistute sertifitseerimise toetamise alates augustist 2018. Metsaühistu saab sertifitseerimise toetust taotleda maksimaalselt 20 000 eurot. 2018. aastal kujunes planeeritud eelarveks 181 843 eurot, mille abil soovisid metsaühistud sertifitseerida 5 932 hektarit metsa, mis kuulub 192 metsaomanikule. <https://www.eramets.ee/metsandusuudised/metsaühistud-asuvad-erametsi-sertifitseerima/>

Probleem nr Ü.4.1 (majanduse töörühm)

1.	Probleemi sõnastus	Piirangute õiglase hüvitamise meetmed ei ole olnud piisavad
2.	Probleemi kirjeldus	Nn maadevahetus oleks lihtne kompenseeriv meede eraomanikele, aidates vahetada sotsiaalselt või ökoloogiliselt kõrgema väärtusega erametsatüki majanduslikult samaväärse ning samas piirkonnas asuva riigimetsa vastu, mis on sotsiaalses või ökoloogilises mõttes vähem huvipakkuv. Süsteem vajaks kontrollmehhanismi, välistamaks selle abil petturliku tulu teenimist, missuguse võimaluse ärahoidmiseks saame kasutada meie mineviku metsanduspoliitikast saadud korrupsioonimehhanismi õppetundi.
3.	Miks see on tähtis?	
4.	Kelle jaoks on see probleem?	
5.	Kas tegu on metsandusliku probleemiga? Kus on probleemi juured?	
6.	Mis faktid toetavad/ei toeta probleemi olemasolu?	
7.	Kas probleem on lahendatav	
8.	Mis juhtub kui probleemiga ei tegeleta?	
9.	Ümbersõnastamine	Oli: Maadevahetuse programmi taaselustamise vajadus
10.	Otsus	Probleemina sõnastatud. Martin Luiga kirjeldab kodutööna uuesti uuendatud probleemi valguses
11.	Sotsiaali kommentaar	Käsitletud ka sotsioloogilises töörühmas „Piirangutest tulenevate saamata jäänud tulu kompenseerimine metsaomanikele pole sageli piisav või puudub üldse“. Võimalusel ühendada.

Probleem nr Ü.4.2 (ökoloogia töörühm)

1.	Probleemi sõnastus	Metsa loodusväärtuste hoidmise finantsmehhanism ei ole piisav, jätkusuutlik ja õiglane (Taavi koondatud probleemid nr 21, 37, 44, 45, 50, 51)
----	--------------------	---

2.	Probleemi kirjeldus	<p>Eesti põhiseadus on looduskasutuse ja eraomandi suhete osas vastuoluline, esmajoones §32 („Igaühel on õigus enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Kitsendused sätestab seadus. Omandit ei tohi kasutada üldiste huvide vastaselt.“). Küsimus on siin üldistes huvides kehtestatavate kitsenduste sisus ja selles, mida ja mil määral riik kompenseerib. Hetkel kehtiva tõlgenduse järgi (nt¹) raames on loodusväärtuste säilitamiseks makstavate toetuste raha hinnanguliselt puudu 3 mln EUR aastas.² Ökoloogi vaatenurgast ei ole selline lahend õiglane: omanikud, kes on oma metsa loodusväärtusi isikliku tulu saamise eesmärgil kahjustanud, koormisi ei kannu, mis viib vastuoluni põhiseaduse §5 ja §53-ga.</p> <p>Täna ei ole täpselt teada, mis läheb ühiskonnale maksma nt metsa kaitse alla võtmine. Kulused arvestatakse vaid osaliselt, nt maa maksutamise seotud muutusi, võimalikku maa väljaostmise kulu, kulused kompensatsioonile, samuti ka otsesid kulused LK tegevustele. Samas jäetakse arvestamata nt riigil saamata jääv maksutulu kui metsa jääb majandusest välja, loomata jääv lisandväärtus ja administreerimisega seotud kulud jne). Lisaks on veel ligi 14 000 ha piiranguvööndeid väljaspool Natura 2000 võrgustiku, kus Natua 2000 erametsatoetust ei maksta. Tänapäevani on Natura 2000 erametsatoetust makstud Eesti maaelu arengukava vahenditest ja seda kahe arengukava perioodi jooksul (alustades 2008.a) rohkem kui u 38 miljoni euro eest. Kuna see raha tuleb põllumeeste eelarve vahenditest, siis on selle meetme rahastamine sellest arengukavast olnud keerukas ja õigustatult tekitanud põllumeestes küsimusi. Selleks, et Natura 2000 erametsatoetus oleks jätkusuutlik ja seda oleks võimalik maksta kõigile, tuleks leida teine rahastusallikas, mis seda sellises mahus võimaldaks teha.</p> <p>Puuduvad administratiivsed meetmed, kuidas võtta metsamajanduse korraldamisel arvesse liikide esmaleidudega. Majandusmetsades on esmaleid sisuliselt kaitseta raiete kahjuliku mõju eest ning puuduvad ka kahjulike mõjude vältimisega kaasnevate piirangute või kohustuste (nt võõrliikide tõrje) kompenseerimise viis. Puudub toimiv ja piisavalt rahastatud riiklik süsteem rakendusuringute tellimiseks, et vähendada jooksvalt olulisi infolünkasi.</p> <p>Eraomanikul puudub huvi sõlmida VEP lepinguid.</p>
3.	Miks see on tähtis?	<p>Säästva arengu jaoks on vaja adekvaatseid ja õiglasi finantsmehhanisme. Lahendus on oluline et tõsta kodanike usaldust oma riigi suhtes.</p>

¹ www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_ettepanek_nr_8_riigikogule.pdf

² Irje Möldre/SA Erametsakeskus, käsikiri MAK2030 töörühmale, 1.4.2018

4.	Kelle jaoks on see probleem?	<p>Otsene probleem loodushoidlike eraomanike jaoks, kes on seatud loodusvaenulikega võrreldes ebavõrdsesse olukorda. Sisuliselt on neil toetuste kõrval küll variant saada majanduslikke eeliseid sertifitseerimise kaudu, kuid ka seal tulenevad kohustused üksnes metsa olemist (s.t kui omanik kõrvaldab esmalt loodusväärtused ja siis taotleb seritifikaadi, on juriidiliselt kõik korrektne). Samuti on see oluline riigiametite jaoks, sest kui suureneb looduskaitsevaenulike kodanike hulk, on tulevikus ka üha keerulisem ellu viia looduskaitselisi meetmeid.</p> <p>Sarnane probleem puudutab kõiki maakasutuse valdkondi.</p>
5.	<p>Kas tegu on metsandusliku probleemiga?</p> <p>Kus on probleemi juured?</p>	<p>Probleemi on Eestis tõstatatud eeskätt metsanduses, aga olemuslikult on see palju laiem: esmaselt finantskorralduslik, sügavamalt õiguslik ning juured ulatuvad säästva arengu ja maa omandiõiguse suhetesse.</p>
6.	<p>Mis faktid toetavad/ei toeta probleemi olemasolu?</p>	<p>Paljud Erametsaliidu seisukohavõetud ja ajakirjanduslikud kajastused.³</p> <p>Probleemi on ka varem esinenud, kuid näiteks 2017. aastal oli KeA Lõuna regiooni väljapoole kaitsealuseid objekte jäävates metsades ühe taimeliigi esmaleid (roodjalg), mis arvati olevat Eestis juba välja surnud. Metsaregister kooskõlastab sellised metsateatised automaatselt, arvestamata liigi kaitsevajadusega.</p> <p>Analoogse näitena võib tuua ka šaakali⁴, kus esmalt käsitleti liiki võõrliigina ja sellest tulenevalt kavandati administratiivselt vastavaid meetmeid, kuid hiljem leiti, et liik on meile looduslikul teel jõudnud ja tuleks käsitleda kodumaisena.</p> <p>Keskkonnaregistri andmetel on inventeeritud 8702 VEPI objekti, millest eramaal paikneb 3932⁵, sh lepingutega kaetud 304). 2016 a sõlmitud 25 uut VEP lepingut 29le objektile, 2017 sõlmitud 4 uut VEP lepingut ja 2018 on sõlmitud ainult 1.</p> <p>2018. aastal tuli vähendada Natura 2000 erametsa toetuse madalama võõndi toetumäära u 7 euro võrra kuna raha ei jätkunud piisavalt selleks, et maksta madalamas võõndis 60 eur/ha/a.</p>
7.	Kas probleem on lahendatav	<p>Osaliselt. Metsamajandamise sertifitseerimisel tuleb tõendada puidu päritolu ja metsaomanik tagab sertifitseerimisel vabatahtlikult loodusväärtuste kaitse majandatavas metsas.</p>

³ nt <http://www.efis.ee/et/filmiliigid/film/id/19140/sisukokkuvote>

⁴ <http://www.keskkonnaagentuur.ee/et/uudised/saakal-voorast-omaks>

⁵ Külvik, M. jt 2015 Vääriselupaiga kaitse – kontseptsiooni muutmise vajaduse hinnang https://www.envir.ee/sites/default/files/vep_raport.pdf

		Riigimetsa Majandamise Keskusel on säästliku metsamajandamise sertifikaadid ⁶ , erametsamaast on sertifitseeritud 20-25% ⁷ . Keskkonnakaitse kvaliteedi parandamine teenus-leping suhete arendamise läbi.
8.	Mis juhtub kui probleemiga ei tegeleta?	Teema jääb konfliktseks ja takistab säästliku metsanduse arendamist. Kõrge loodusväärtusega kooslused võivad hävida.
9.	Ümbersõnastamine	Algselt oli: Metsa loodusväärtuste hoidmise finantsmehhanism ei ole piisav ja adekvaatne
10.	Otsus	Probleem sõnastatud. Koondab Irje, Ando, Taavi ja Asko probleemid nr 21, 37, 44, 45, 50 ja 51. Lahenduste juurde lisatud probleemi nr 57 sõnastus.
11.	Majanduse kommentaar	Majanduse töörühm pakkus paremat sõnakasutust: Rahastusmudeli jätkusuutlikkus on ebaselge. Tugev seos majanduse töögrupi probleemidega "Piirangute hüvitamise meetmed ei ole olnud piisavad" ning "Puuduvad uuringud looduskaitse otsestest ja kaudsetest kuludest ja tuludest".
12.	Sotsiaali kommentaar	Käsitletud ka sotsioloogias - piirangutest tulenevate saamata jäänud tulu kompenseerimine metsaomanikele pole sageli piisav või puudub üldse.

Probleem nr Ü.4.3 (sotsiaaltöörühm)

1.	Probleemi sõnastus	Piirangutest tulenevate saamata jäänud tulu kompenseerimine metsaomanikele ja kohalikele omavalitsusele pole sageli piisav või puudub üldse
2.	Probleemi kirjeldus	Hetkel piirangutega maade omanikele makstavad toetused puuduvad või on ebamotiveerivad. EL ning vääriselupaikade kaitse kompensatsioonid on maksustatud. Elektriliinide aluse metsamaa taluvustasu on madal ning maa muuks otstarbeks kasutamise võimalusi on vähe. Samuti annab Riik looduskaitsealustele maadele maamaksu soodustusi. Seoses sellega vähenevad ka laekumised KOV-i eelarvesse mis halvendab seadusega KOV-ile pandud ülesannete täitmist.
3.	Miks see on tähtis?	Omanike õiguste piiramist tuleb õiglaselt ja koheselt kompenseerida. Omanikke peaksid olema motiveeritud taluma piiranguid. Tuleb välja selgitada omanike nägemus piisavatest toetustest. Ei ole piisavalt vahendeid seadusega KOV-ile pandud ülesannete täitmiseks.

⁶ RMK FSC ja PEFC <http://www.rmkk.ee/puidumuuk-1/puidumuuk/sertifikaadid-fscpefc>

⁷ Finantsakadeemia OÜ 2017 Bioenergeetika säästlikkuse tagamise süsteemi rakendamise mõ-
jude hindamine 2020-2030 planeeritavas taastuvenergia poliitikaraamistikus. Tabel 1

https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/uuringud/aruanne_biokutused_final_final.pdf

4.	Kelle jaoks on see probleem?	Maaomanikud, KOV
5.	Kas tegu on metsandusliku probleemiga? Kus on probleemi juured?	Tegemist on metsandusliku probleemiga. Piiratud eelarve võimalused. Kaudselt maksab KOV vähenenud maamaksu näol kinni riigi poolt kehtestatud looduskaitsepiirangud
6.	Mis faktid toetavad/ei toeta probleemi olemasolu?	Piirangutega alade loetelu ja olemasolevad kompensatsioonimehhanismid. Tuleb välja selgitada omanike nägemus piisavatest toetustest. Menetluse aeg pikk. Kaasused on olnud ebamõistlikult pikaajalised (nt 8 a). Olemasolevad mõned toetusmeetmed: <ul style="list-style-type: none"> • Väljaspool Natura 2000 alasid rangelt kaitstavate erametsade omanike toetamine. • Natura 2000 alal erametsamaadele toetuste jagamine 8 mln euro ulatuses. Toetust maksti 2017. aastal 47 928 hektarile piiranguvööndis, hoiualal ja projekteeritaval alal asuvale erametsamaale ning 10 535 hektarile Natura 2000 alal sihtkaitsevööndis asuvale erametsamaale summas ca 4 mln eurot. • Vääriselupaikade kaitse lepingute sõlmimine on eelarve vähese mahu tõttu peatunud. Makstakse siiani sõlmitud lepinguid. Omavalitsustel jääb tänase seisuga saamata ca 3,5 mln €. Iga uue looduskaitsepiirangu kehtestamisel viiakse KOV-i eelarvest täiendav summa välja.
7.	Kas probleem on lahendatav?	Lahendatav
8.	Mis juhtub kui probleemiga ei tegeleta?	Ühiskonna pahameel, rikutakse omandiõigusi. KOV ei jätku oma ülesannete täitmiseks piisavalt vahendeid. Süveneb vastuolu keskvalitsuse ja KOV vahel.
9.	Ümbersõnastamine	Ümbersõnastatud. Algne sõnastus oli: Looduskaitsetoetuste tõstmise vajadus
10.	Otsus	Probleem sõnastatud. Lisatud Eesti Linnade ja Valdade Liidu probleem nr 19 „KOV-i-le ei hüvitata riigi poolt tehtud maamaksusoodustusi looduskaitsealustele maadele“ ja 23 „Kõiki looduskaitsepiiranguid ei hüvitata“. Kooskõlastatud meili teel.
11.	Ökoloogia kommentaar	Soovitame ühendada ökoloogia probleemiga „Metsa loodusväärtuste hoidmise finantsmehhanism ei ole piisav, jätkusuutlik ja õiglane“

Probleem nr Ü.4.4 (ökoloogia töörühm)

1.	Probleemi sõnastus	Ökosüsteemi teenuste turupõhised mudelid puuduvad
----	--------------------	---

2.	Probleemi kirjeldus	
3.	Miks see on tähtis?	Vähendada eelarvelise rahastuse vajakut keskkonnakaitses
4.	Kelle jaoks on see probleem?	
5.	Kas tegu on metsandusliku probleemiga? Kus on probleemi juured?	
6.	Mis faktid toetavad/ei toeta probleemi olemasolu?	
7.	Kas probleem on lahendatav	
8.	Mis juhtub kui probleemiga ei tegeleta?	
9.	Ümbersõnastamine	Jah. Algselt oli: Ökosüsteemi teenuste turupõhiste mudelite arendamine, et vähendada eelarvelise rahastuse vajakut keskkonnakaitses
10.	Otsus	Probleem sõnastatud.

Probleem nr K.3.2* (ökoloogia tööühm)

1.	Probleemi sõnastus	Riik ei toeta ega suuna loodushoidlikku metsamajandust (Asko Lõhmus, kooskõlastatud Mihkel Kanguri ja Tarmo Tüüriga)
2.	Probleemi kirjeldus	Metsapoliitika (1997) on seadnud eesmärgiks säästliku (sh ühtlase, pideva ja mitmekülgse) metsanduse, deklareerides, et see „kajastab eeskätt meie metsade kõrgeid ökoloogilisi väärtusi“. Praktikas on prioriteediks metsade üha intensiivsem majandamine puidu varumiseks ⁸ , mida tasakaalustavad peamiselt vaid rangelt kaitstavad metsad ja EL toetused erametsaomanikele Natura 2000 alade kaitseks. ⁹ Metsamajandust on viimasel aastakümnel kujundanud peamiselt puiduturg, omandisuhted ja poliitiline tahe kiiresti kasutada ajalooliselt kujunenud metsavaru. RMK-l on küll FSC sertifikaat, kuid ühtlasi on RMK õlule pandud valdav osa

⁸ <http://empl.ee/metsanduse-lisandvaartused-vajavad-teadvustamist/>

⁹ Irje Möldre andmetel (käsikiri MAK2030 tööühmale) 26,3 mln EUR aastatel 2005-2015, lisaks 1,1 mln EUR siseriiklikest vahenditest VEP kaitsesepingutega

		riigi looduskaitsealastest kohustustest; RMK raieintensiivsus väljaspool kaitsealasid on suur; FSC ise on ökoloogiliste eesmärkide saavutamiseks osutumas ebatõhusaks ¹⁰ ja kaotab kogu maailmas keskkonnaorganisatsioonide toetust. ¹¹
3.	Miks see on tähtis?	Eesti metsalooduse (metsamaastike ökoloogiliste väärtuste) kahjustamine tuleb lõpetada. Muuhulgas diskrediteerib poliitilise eesmärgi ja praktika ebakõla säästliku metsanduse kontseptsiooni. Tulevikus on võimalikud ka tagasilöögid puidutööstusele, nt kui Eesti metsandus kaotab klientide ja töötajate silmis keskkonnasäästliku maine. ¹²
4.	Kelle jaoks on see probleem?	Tegu on kompleksse, Eesti avalikke huvisid kahjustava kriisiga: on väidetud, et valitsus rikub ametlikku metsapoliitikat ja säästva arengu seadust. ¹³ Euroopa mastaabis on mittesäästlik metsanduspraktika üks olulisi tegureid, miks EL-s ei ole 20 aastaga suudetud peatada biomitmekesisuse hävimist. ¹⁴
5.	Kas tegu on metsandusliku probleemiga? Kus on probleemi juured?	Jah, tegu on metsanduse juhtimisprobleemiga, mille juurte uurimine jäägu sotsiaalteadlastele; Soomes on sellega alustatud. ¹⁵ Poliitiliselt tõhus analüüsiviis tekiks riigikogu erikomisjonis, mida nõustaksid rahvusvahelised säästva arengu eksperdid. Ka Riigikontroll on teema vastu huvi tundnud.
6.	Mis faktid toetavad/ei toeta probleemi olemasolu?	Suure tõenäosusega on Eesti metsade üldine elurikkus viimasel aastakümnel vähenenud, ¹⁶ kuid sellekohast statistikat riik ei kogu ega avalda. Samas näiteks metsisel, kelle jaoks on moodustatud spetsiaalseid kaitsealasid, paistavad need olevat kompenseerinud majandusmetsades toimuva allakäigu. ¹⁷ <i>Forests Europe</i> (2015) sedastab Eesti metsade killustumise suurenemist. Lageraiete intensiivsus ei vasta ühtlase kasutuse eesmärgile. ¹⁸ Loodussõbraliku metsanduse ja mitmekülgse kasutuse finantsmeetmete puudumine.
7.	Kas probleem on lahendatav	Ei tea.

¹⁰ nt Jonsson, B.G., Ekström, M., Esseen, P.A., Grafström, A., Ståhl, G., Westerlund, B., 2016. Dead wood availability in managed Swedish forests–Policy outcomes and implications for biodiversity. *Forest Ecology and Management*, 376, 174-182.

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Forest_Stewardship_Council#Criticism; <https://fsc-watch.com/2018/03/28/greenpeace-international-leaves-fsc-due-to-failures-to-protect-forests/>

¹² Deloitte Millennial Survey 2017 <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/about-deloitte/articles/millennialsurvey.html>

¹³ <https://www.ohtuleht.ee/862792/metsateadlane-toomas-frey-me-oleme-oma-metsa-juba-seitse-aastat-ette-ara-raiunud> („Tundub, et praegune metsanduse juhtkond on rahajahis mõistuse kaotanud“)

¹⁴ http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/pdf/mid_term_review_summary.pdf

¹⁵ Kröger, M., Raitio, K., 2017. Finnish forest policy in the era of bioeconomy: A pathway to sustainability?. *Forest Policy and Economics*, 77, 6–15.

¹⁶ nt <https://maaelu.postimees.ee/3983479/eesti-metsadest-kaob-60-000-linnupaari-aastas>

¹⁷ <https://maaelu.postimees.ee/4478022/metsise-asurkond-on-hakanud-taastuma-kuid-komistuskiviks-on-metsakuivendus>

¹⁸ <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/miks-ministeerium-keeldub-diskussioonist-ja-rundab-praeguse-metsapoliitika-kriitikut/>

8.	Mis juhtub kui probleemiga ei tegeleta?	Lühiperspektiivis kinnistub Eestis ekspordile suunatud intensiivmetsandus, vähenevad ökoloogilised väärtused ja metsade keskkonnafunktsioon. Laiemas perspektiivis on olukord ettearvamatu ning oleneb rahvusvahelisest keskkonnapoliitikast ja Eesti rahva valikutest.
9.	Ümbersõnastamine	
10.	Otsus	Probleemiga jääb erimeelsus (definiitsioon, erinevad olemasolevad regulatsioonid ja toetused).
11.	Majanduse kommentaar	Sõnastust vajalik täpsustada. Pealkirja ja kirjelduse vaheline vasturääkivus.
12.	Sotsiaali kommentaar	Pealkiri liialt kategooriline ja ka kirjeldus vajab täiendamist. Riik ei toeta ega suuna, kuid näited on sellest, mida riik teeb. Võib-olla „ei toeta piisavalt“ on parem sõnastus.
13.	Kultuuri kommentaar	Majanduse töögrupi ettepanek: sõnastust vajalik täpsustada, kuna pealkirja ja kirjelduse vaheline vasturääkivus (pealkirjas, et riik ei tegele, kuid kirjelduses juttu, et hüvitatakse).